

^{Nº 32}
St. Luke's gospel in the
aboriginal language of
Hunters River, Australia,
written by the Rev Threlkeld

L.E. THREKELD

[The Gospel according to St Luke: Aborigine translation]

"Translated into the language of the Aborigines, located
in the vicinity of Hunter's River, Lake Macquarie &c.,
New South Wales, in the year 1831 ..."

THREKELD PRESENTED THIS COPY IN HIS OWN HANDWRITING, WITH
DEDICATORY NOTICE, TO SIR GEORGE GREY. A MISS ANNIE LAYARD
ADDED THE ILLUMINATIONS.

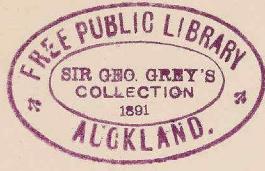
IN 1858 THREKELD REPORTS THAT THE LAST SURVIVOR OF THE
TRIBE THAT SPOKE THIS LANGUAGE COULD BE SEEN, PARALYTIC,
ON THE STREETS OF SYDNEY, BEGGING ALMS.

40

GMSS
83
GMSS
M 5-6

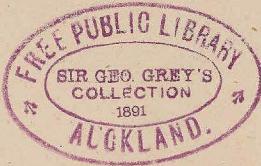
Rare Book
Room

[with Grey MSS]

STABILIS

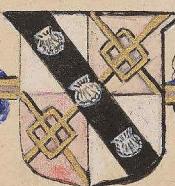
His Excellency
Sir George Grey, K.C.B.

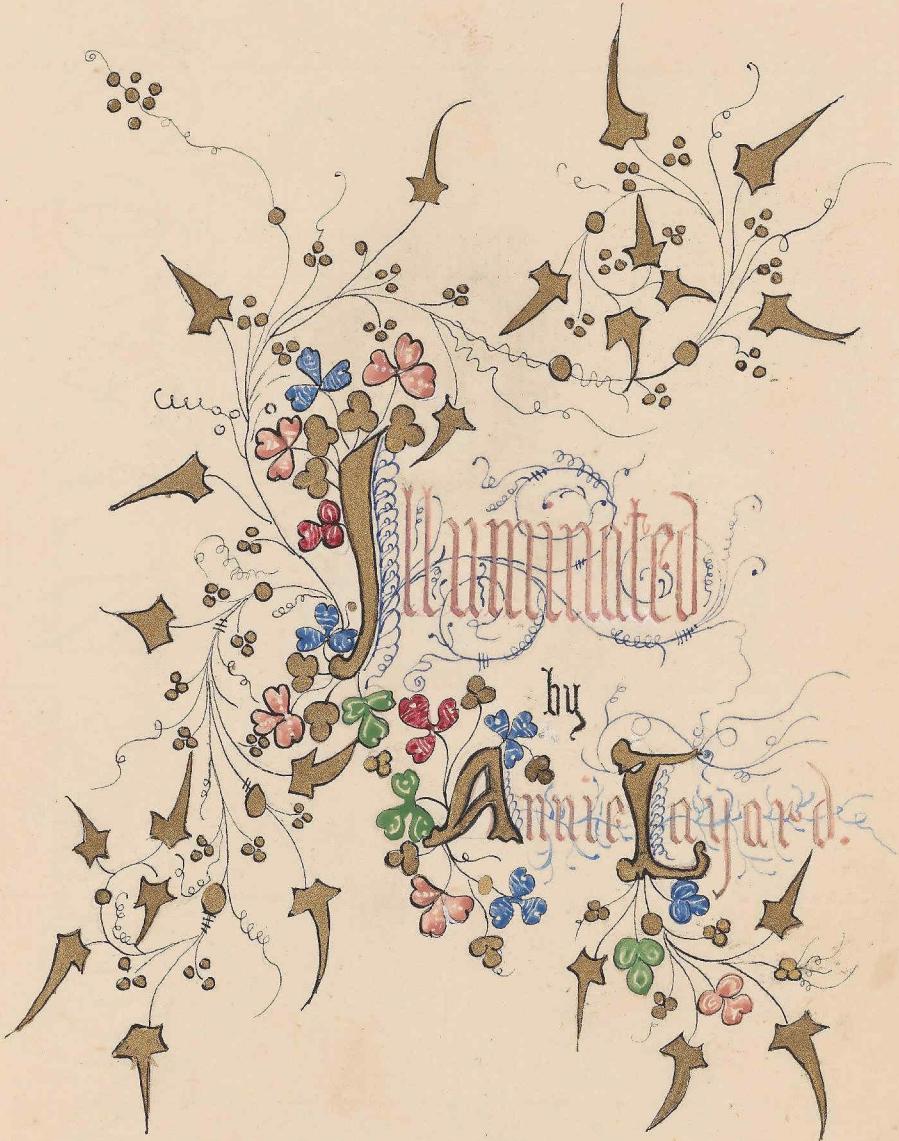
From the Translator

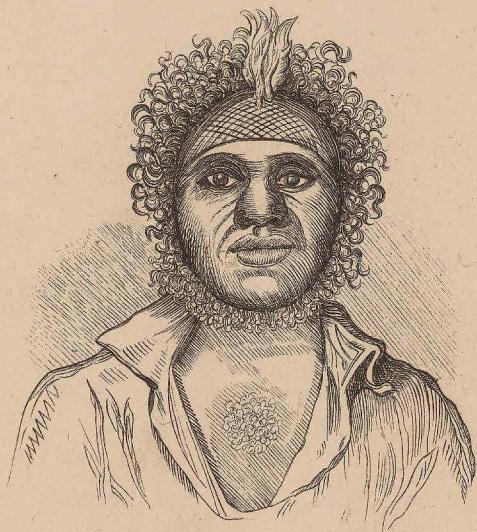
And Writer of this Book,
With Respectful Compliments

Sydney.
New South Wales.

June 26th 1858.

Bi-ra-bān.

M'GILL.

Yours faithfully
L. C. Thrubkeld
Minister

Evangelion

Unnita

esu-ūm-ba Christ-ko-ba

Upatoara

Louka-ūmba

Translated into the language of the Aborigines, located in the vicinity of Hunter's River, Lake Macquarie &c., New South Wales, in the year 1831, and further revised by the translator, L. E. Threlkeld, Minister, 1857.

Sydney.

It is a matter of fact that the Aborigines of these Colonies and of the numerous Islands of the Pacific Ocean are rapidly becoming extinct. The cause of their extinction is Mysterious. Does it arise from the iniquity of this portion of the human race having become full? — or, that the times of these Gentiles are fulfilled? — or, is it, but, the natural effects of iniquity producing its consequent ruin to the workers thereof in accordance with the natural order of God's government of the Universe? Whatever may be the result of speculative theories in answer to these queries, there remains one grand question incontrovertible — "Shall not the Judge of all the Earth do right?"

The providence of God has permitted ancient nations together with their languages, and numerous people with their various tongues to pass away and other tribes to take possession of and dwell in their tents, just as we in New South Wales and neighboring Colonies now do in

the place of the original inhabitants of the land.

The numbers of the Aborigines, both in Australia and the South-sea Islands, have always been overrated, and the efforts that have been made, on Christian principles, to ameliorate their condition have been more abundant, in proportion to the number of the subjects, than have ever been attempted towards the hundreds of millions of Heathens in other parts of the world.

My own attempt in favor of the Aborigines of New South Wales was commenced in the year 1824, under the auspices of the London Missionary Society, at the request of the Deputation from that Institution sent out for the purpose of establishing Missions in the East, and urged likewise by the solicitations of the local Government of this Colony. The British Government sanctioned the project by authorising a grant of ten-thousand acres of land, at Lake

Macquarie, in trust for the said purpose, at the recommendation of Sir Thomas Brisbane the then Governor of the Australian Colonies.

In 1829 the London Missionary Society abandoned the Mission, broke faith with me, and left me to seek such resources as the providence of God might provide, after fifteen years service in their employ. The Colonial Government being perfectly acquainted with all the circumstances of the case stepped in, and enabled me to continue in my attempt to obtain a knowledge of the Aboriginal Language, and the British Government, subsequently, confirmed the new arrangement.

Circumstances, which no human power could control, brought the Mission to a final termination December 31st 1841, when the mission ceased, not from any want of support from the Government, nor from any inclination on my part to retire from the work, but, solely from

The fact of the Aborigines themselves having become all but extinct, I having actually outlived a very large majority of the Blacks, more especially of those with whom I had been associated for seventeen years. The extinction of the Aborigines is still progressive throughout these Colonies. The last man of the Tribe, formerly frequenting Sydney, may now be seen, in the Suburbs, sitting, a paralytic, by the way-side soliciting alms from passers by, and this he does from choice rather than enter the Benevolent Asylum.

Under such circumstances the translation of the Gospel by Luke can only become now a work of curiosity, a record of a language of a tribe that once existed, and would have, otherwise, been numbered with those Nations and their forgotten languages, and people with their unknown tongues who have passed away from the surface of this globe and are buried in oblivion.

Elliott the Missionary to the North-American Indians translated the Scriptures into their language and it has recently ^{been} published ~~but~~ ^{but} only one Indian remains alive who knows the dialect into which the work was rendered.

This translation of the Gospel of Luke, into the language of the Aborigines, was effected by me with the assistance of the intelligent Aborigine, M'Gill, whose likeness is attached. Thrice I wrote it, and he and I went through it sentence by sentence, and word for word, explaining to him most carefully the meaning as we proceeded. M'Gill spoke the English Language fluently. The third revision was completed in 1831. I then proceeded with the Gospel of Mark, a selection of prayers from the book of common prayer, in order to commence public worship with the few surviving Blacks, A spelling book, and commenced the Gospel by Matthew, when the Mission was brought

VIII.

to its final close.

This present copy of the Gospel by Luke is the fourth rewritten revision of the work, and, yet, it is not offered as a perfect translation; it can only now be regarded by posterity as a specimen of the language of the Aborigines of New Holland, or, as a simple monumental tablet, on which might be truthfully inscribed, as regards the unprofitable servant who attempted to ameliorate the pitiable conditions of the Aborigines and attain a knowledge of their language: —

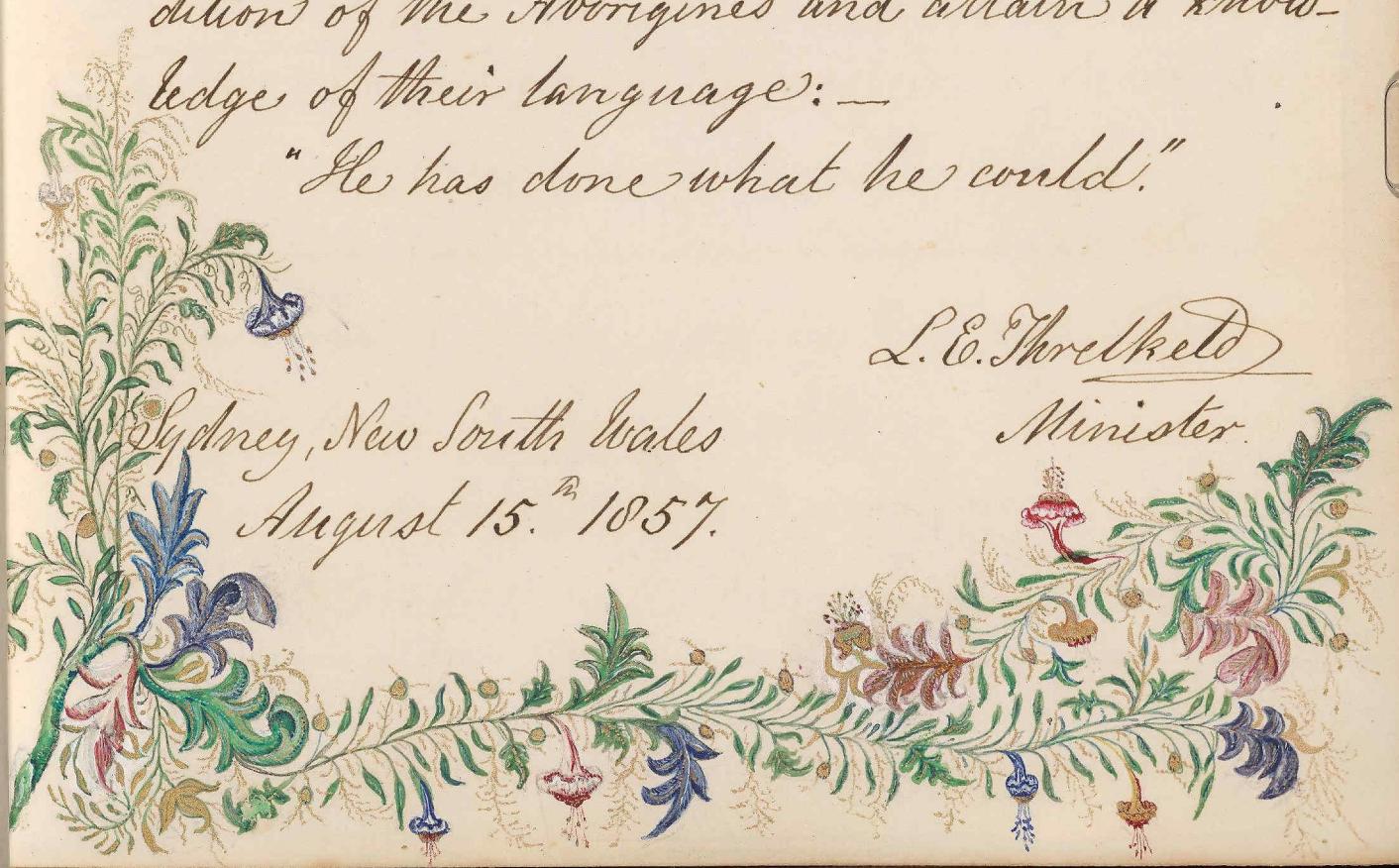
"He has done what he could."

L. E. Threlkeld

Minister

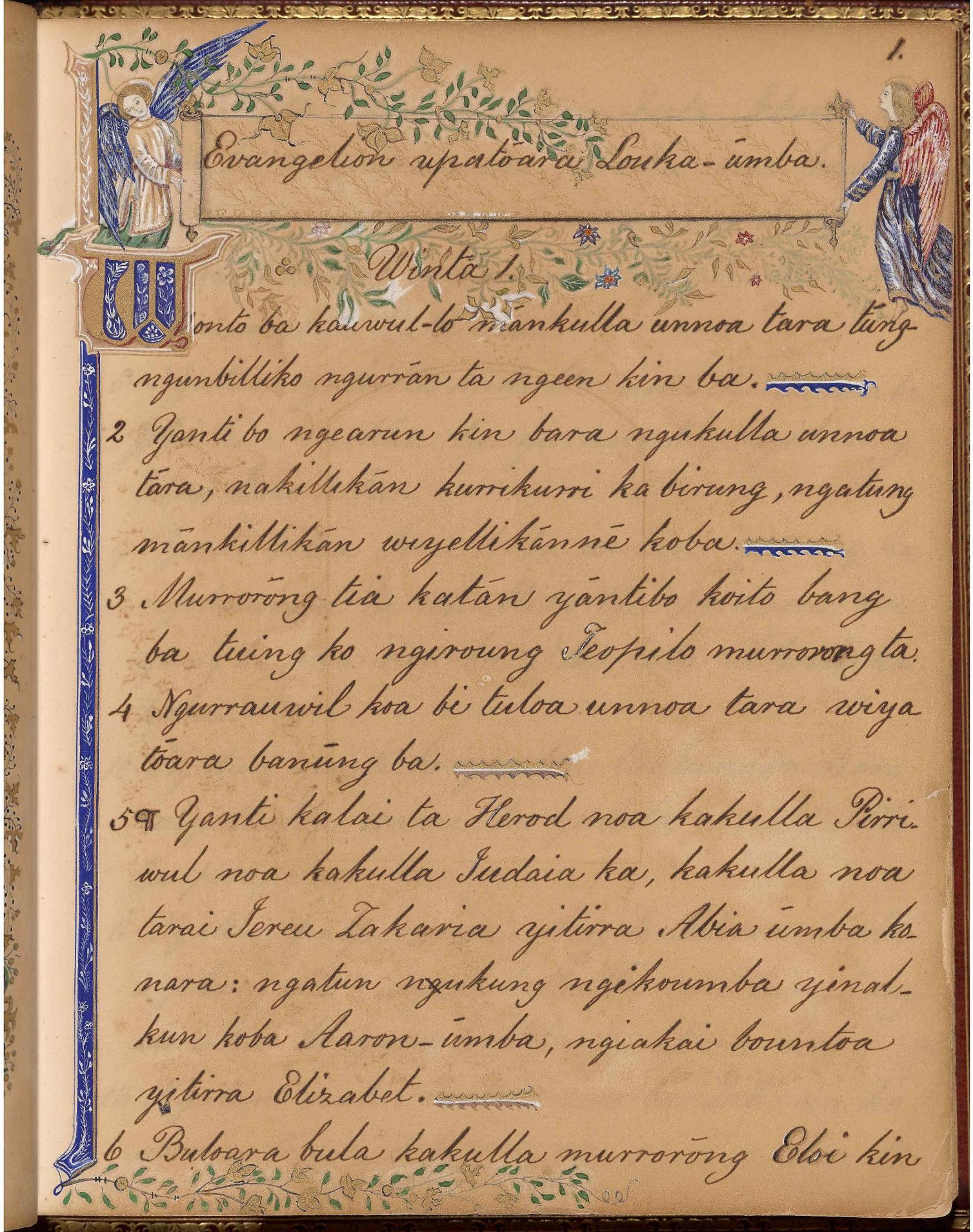
Sydney, New South Wales

August 15.th 1857.

Evangelion upato arai Louka-ūmba.

Winta 1.

1. onto ba kauwul-lo mankulla unnoa tara tung
ngunbilliko ngurrān ta ngeen kin ba.
2. Yanti bo ngearun kin bara ngukulla unnoa
tāra, nakillikān kurikurri ka birung, ngatung
mankillikān wyelelikānnē koba.
3. Murrorōng tia katān yāntibō koito bang
ba tung ko ngiroung Jeopilo murrorōng ta.
4. Ngurrauwil hoa bi tuloa unnoa tara wiya
tōara banūng ba.
5. Yanti kalai ta Herod noa kakulla Piri-
wul noa kakulla Iudaia ka, kakulla noa
tarai Jereu Takaria yitirra Abia ūmba ka
nara: ngatun ngukung ngikoumba yinal-
kun koba Aaron-ūmba, ngiakai bountoa
yitirra Elizabet.
6. Buloara bula kakulla murrorōng Eloi kin

mikan ta, ngurrarayelleen bula Ichova-ko
noa ba wiyelekkanné yarakai ma korien
7 Keuwaxrān bula wonnai korien, kulla bo-
untoa Elizabet ngurawai; ngatun bula ba
ngurrōngbai kakulla.

8 Ngatun yakita kakulla umulliella noa ba
Eloi kin mikán ta yirung ka ngikoung
kin Jeru koba.

9 Yanti kiloa Jeru koba umáni; yirung ka
ngikoumba ta upulleko bón porapora hoi-
yung ko uwa noa ba Nao koba Ichova kai
koba.

10 Ngatun yanti bo yantin ta konara kore
wiyelelliella warai ta yakita winnelliella
ba porapora.

11 Ngatun paipea noa Angelo Ichova-úmba
ngikoung kin ngaxrokilliella noa tūngkang
kirri ka hoiyung kón ta porapora ka.

12 Ngatun nakulla bón noa ba Zakaria ko
unma bón noa ba, kinta ngaiya noa ba

kakulla.

- 13 Wonto ba Angelo wiya noa, kinta kora bi kauwa, Zakaria; kulla ngurrá ta wiyelli-kán né ngiroumba, ngatun nukung ko ngiroumba ko wonnai kunnun ngiroumba, ngatun wiyannun bi ngiakai yitirat Ioane.
- 14 Ngatun pittul bi kunnun, pittul kauwul-kán kunnun pōirkullinnun ngikoung kin birung.
- 15 Kauwul wal noa kunnun, mikan ta Iehova kin, ngatun keawai wal noa^{wine}, pitunnun, keawai tarere, ngatun warakang wal noa witellinnun Marai yirriyori kan berung ko waraka birung Tunkan ta birung.
- 16 Ngatun noa wiyannun wal^{ām} barten kauwul kauwul wonnai Israel. ~~ba~~ koba Iehova kin ko Eloia ta barun ba.
- 17 Ngatun wal noa uwannun ngikoung kin mikan ta kaiyu ka Marai ta Elia-ūmba, warbungnyulliko bülbul biyung bai ta koba

wonnai kolang, ngatum barun kin ko tuloa ka ko, umauwil koa barun kore kurrikurri Jehovah kin ko.

18 Ngatum noa Zacharia ko wiya bon, Angelo nung, yakoai kan bang ngurrumnum unni? kulla bang ngurrongbai ngatum nukung emmoemba ngurrong ngeen.

19 Ngatum noa Angelo-to wiya bon, Ngatua Gabriel, ngakillin Eloie kin nikan ta; ngatum yuka tia wiyeleliko ngiroung, ngatum tungngumbilliko ngalitara ko pittul mulli kain ko.

20 A, ngurrulta bi ngony ko wal bi kuman, ngatum kaiyu korien wal bi kuman wiyelelita, yokikalai ta ko surreung ka ko unni tara kuman ba kulla bi ba ngurrur korien wiyelelikanne emmoemba, kabu kuman wal unni tara.

21 Ngatum bara kore ko mittia Zakaria nung ngatum kottelliella minnung-billiella noa

tunkeas noa Nao ka.

- 22 Ngatun noa ba paikulleen warrai ta
kaiyu koricw noa wiyeelli ko barun; ngatun
bara ngurra Marai noa nakulla Nao ba,
kulla noa wauwolwauwol uma barun
ngatun ngarokilliella noa ngong ko.
- 23 Ngatun kiruw kakulla purreung ngikoum-
ba ūmullikan-ne, waita ngaiya noa uwā
kokirā ko ngikoung ka ta ko.
- 24 Ngatun yukita purreung ka Elizabet ngi-
koumba nukung warakan bountoa, ngatun
yuropuilleen bountoa warrān yellenna
ka wiyeilliella bountoa,
- 25 Yānti noa tia Iehova ko umā nakulla
noa tia ba purreung ka mānkilliko barun
ba beel'mullitan kore tin.
- 26 Tarai ta yellenna ka sik ka, Gabriel ta
Angelo ta puntinai ta wijabumbia bōn Eloi
hiw birung uwolliko purrai kolang Galilaia
koba ngiakai Nazaret.

- 27 Mirullako wiyaloara ko koreka ko Joseph
kin ko yiterra ko, wonnai tara noa Dabid-
umba; ngatum Mirul ngiakai yiterra Mari.
- 28 Natun noa Angelo uwa bounnour kin, ngatun
wiyelliela, A! murrorong umatoara bi
Iehova katán ngiroung katoa ba; murrorong
umatoara bi nukung ka.
- 29 Natun bountoa ba nakulla bón, kinta bountoa
kakulla wiyelella ngikoung kin, ngatum kó-
telliela bountoa minnaring unni tötong katán.
- 30 Ngatum Angelo ko wiya bounnour, kinta kora
bi Mari, kulla bin pittul matoara Eloïto
noa
- 31 A, ngurierlia bi, warakang bi kunnun won-
nai kan ngiokung kin piha ha, ngatum
yinal pörkullinun, ngatum bi ngiakai
yiterra IESOUL.
- 32 Ngatum wal noa kauvol kunnun, ngatum
wal bón wiyyennun ngiakai Yinal ta wok-
ka ka ko; ngatum noa Iehova ko Eloïto

aqūnun wal bōn yellowollikanne bijung bai koba
Dabid ūmba ngikoemba.

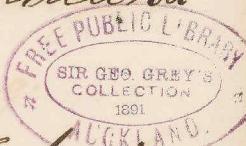
33 Ngatun noa wiyennun wal yantikatai barun Jakob ūmba, ngatun ngikoemba pīniwal hanne keawai wal kunnun wirān.

34 Wiya ngaiga bountoa bōn Angelo mung Mari ko, yakoci he unni kunnun, kulla bang kore koreien ?

35 Ngatun noa Angelo ko wiya bounnou tanan wal noa uwonnun Marai kan murrorōng kan ngiroung kin ko, ngatun kaiyu ko wokka tīn tā wutimun wal ngiroung; koitō ba unnoa tā murrorōng, pōrkul-linnun ngiroung kin, wiyennun ngizakai yinal tā Eloi koba.

36 A, ngurrurlia, ngiroemba wūngngunbai Elizabet, warakan bountoa yinal ngurro-ngeen koba bounnou ba; ngatun unni tā yellenna Sih tā bounnou kai kan wiya-toara ngurrauwai.

- 37 Kulla nguraki to ke noa Coloi to, kaiyu kan to ke.
- 38 Ngatum bountoa Mari ko wiya, kauwa yanti hummumbilla tia wiya bi ba, Ngatua mankil-likan Ichova ūmba. Ngatum noa Angelo pūn-tirkulleen bounnouin kin birung.
- 39 Ngatum bountoa Mari bounykulleen untili taro purreung ka, ngatum uwa bountoa harakai bulkurra kolang kokirā ko Joudaka ko;
- 40 Ngatum bountoa uwa kokirā ko Takaria ūmba kako, ngatum bringbring ka bounnouin Elizabet ngung.
- 41 Ngatum yakita ngaiya ngurrā bountoa ba Elizabet to pulle Mari umba, tulutilleen ngai ya wonnai bounnouin kin piha ka; ngatum warapāl bounnouin ba Elizabet kin Marai kan to murrorōng ko:
- 42 Ngatum bountoa wiyelleen pulle wokka wiyeelliella, murrorōng umatoara bi nukung

ha; ngatun murorong umatoara peil ngiro-
emba pika koba.

43 Ngatun minnaring tin tia unni tanan uwa
tunkan pirriwul koba, emmoemba?

44 Kulla bang ba ngurra pulle ngiroemba ngu-
reung ka emmoung kin, wonnai ngaiya tia
tulutilleen emmoung kin pika ka pitul ko.

45 Ngatun murorong umatoara bountoa ngurra;
kulla unnoa tara kunnun umatoara, wiyata
ara bounnour kin Jehova kin binung.

46 Ngatun Mari ko bountoa wiya, Marai to
emmoemba ko wiyan murroi bon Jehova
nung.

47 Ngatun Marai to emmoemba ko pitul umul-
leen Eloie kin Miroma emmoemba.

48 Kulla noa makulla mirul bountoa ba u-
nullikan ngikoemba; A, anti binung yan-
tien to tia wijennun murorong upatoara.

49 Kulla noa tia kaiyu han to unnoa tara
kauwul uma; ngatun yitirroa ngikoemba

- murrorong upatoara katān
- 50 Ngatun murroi ngikoemba barrun kin ba
kinta kan bōn katān, willungngeēl kore ka
birung tarai kore ka birung.
- 51 Tīngngumbilleen noa kaiyu kan turrung
ngikoemba; wupea noa barun ngarung-
ngara yaroyaro būlbūl kan köttellikanne.
- 52 Upea noa barun parrān kaiyu kan
yellowwolli ngeil la birung barun ba, ngatun
wupea noa barun mirul wokha lang.
- 53 Ngukulla noa kapiri kan ko murrorong
ta; ngatun noa barun porōl kan yuka
mirul ko.
- 54 Umalleen noa ngikoemba umullikan
Israel ngung, ngurrulli birung nyikoung
kin birung, murroi ta ngikoemba;
- 55 Yanti wiya noa ba barun bijungbai ta
ngearun ba, Abraham-ngung ngatun
barun wonnai tara ngikoemba yanti
ka tai.

- 56 Ngatum Mari bountoa kakulla bounnouw katoa
ngoroka yellenna ka, ngatum willem ba ngai-
ya bountoa bounnouw ka ta ko kokira ko.
- 57 Yakita ngaiya Elizabet ūmba kakulla won-
nai poerkullinuw; ngatum yinal bounnouw
ba poerkullen.
- 58 Ngatum ngurra bara kōtila ko bounnouw ba
ko, yanti Ichova ko noa ba murorong uma
bounnouw hin; ngatum bara pittul kakulla
ngatum bountoa.
- 59 Ngatum yakita ngaiya purreung ka, uwa ngai-
ya bara kullabulliko wonnai ko; ngatum bara
wiya bon ngiakai Zakaria, bijungbai tin
yitirra tin.
- 60 Ngatum turkan to wiya bountoa, yanoa; kul-
la bon wiyennuw ngiakai Ioane.
- 61 Ngatum bara bounnouw wiya, keawaran ngi-
roumba kōti ta wiya ba ngiakai unni yitora.
- 62 Ngatum bara tūnynga umulleen bon bijung-
bai ko ngikoemba ko, wonnēen noa bon

- zitira wiyanun?
- 63 Ngatum noa wiya upulli-ngeil ko, ngatum noa upa, wiyelliella, zitira noa ngiakai Ioane
ngatum bara yantin to kotta.
- 64 Ngatum tantoa kal bo kurruka-bungkullen
ngikoomba, ngatum bon ngikoomba tullun bal-
bal kakulla, ngatum noa wiya, ngatum noa
wiya murroj Eloj-nung.
- 65 Ngatum bara kinta kakulla yantin ta unta
kal: ngatum unni tara wiyellikan ne totong
kakulla yantin ta kalong koa bilkaroa Jea-
da ka.
- 66 Ngatum bara yantin ta unnoa tara ngurra
winkulla barun kin bülbul ta wiyelliella
yahoai unni ta wonnai kunnun! Ngatum
mutturra Iehova-umba ngikoung kin katän.
- 67 Ngatum noa Zakaria ko bijungbai ngikoomba,
warapal bon wupeas Marai to jirriyiri to, nga-
tun noa wiyelliella ngiakai.
- 68 Kummumbilla bon Iehova-nung Eloj-nung

Israel-kobas pitul mulliko; kulla noa uwa barun
mankilliko, ngatum wirilliko kore ko ngikoung
kai ko.

- 69 Ngatum bounbungnga noa nulkankulka
ngolomullikan ngearun, hokera Dabid-un-
ba ka ngikoemba mankillikan;
- 70 Yanti noa ba wiya kurrukā ko Prophet ko
ba ko yirriyiori-han to yantin to purrai yan-
tin kurrikurri ka birung;
- 71 Ngolomauwil koa ngearun ngearun ba bukka
tukul la birung multura birung barun kin bi-
rung, ngatum yantin ta birung yarakai wil-
lung ka birung.
- 72 Umulliko murroi ko wiyatoara barun kin bi-
yungbai ko ngearun ba, ngatum ngurrulli-
ko ngikoemba wiyatoara yirriyiori ta,
- 73 Pirālmān noa ngali wiyeelliella bon A-
braham nung bijungbai ngearun ba,
- 74 Nguwil koa ngearun noa, mankilliko nge-
arun multura birung bukka han ta birung

ngearun ba, ngurrarauwil koa ngeen bon kinta
korien ko.

76 Yirriyirri kan, ngatur murorong kan mikan
ta ngikoung kin yantin ta purreung ka moron
ngearun ba.

76 Ngatur ngintoa wonnai ta wiyennun bin
yitira Prophet ta wokha ka ko; kulla bi u-
wonnun nganka mikan ta Jehovah kin, u-
publiko yapung ko ngikoemba;

77 Ngukilliko ngurrulliko moron ko ngikoung
kai ko kore ko, warikan yarakai barrun ba.

78 Murroi tin kauwollin Eloi koba tin ngearun
ba, ngurrur-kan wokha ka birung tanan uwa
ngearun kin ko,

79 Ngukilliko purreung ko barun yellawelli ta ba
ko ngorongora ba ko ngatur koymirra ka ba
tetti ka ba, yutilliko tiina ko ngearun ba ko
yapung koa pittul koba koa.

80 Ngatur wonnai paikulleen, nguraki noa
marai kan, ngatur kakulla noa korung koa

yakita ko purreung ka ko paipea noa ba Israel
kin ko.

Winta 2.

Yakita purreung ka, wiya noa Kaisaro ko
Agousto ko upauwil koa bara yantin kore
murrapulliko.

2 Ngatun unni murrapullikanne uma yakita
Kuriniis noa ba Ravana kakulla Suria ka.

3 Ngatun yantin bara uwa murrapulliko ba
run kata ko.

4 Ngatun noa Joseph uwa wokha lang Gali
taia ka birung kokéra birung Nazaret ta birung,
Ioudaia kolang, kokere kolang Dabid-umba
kolang, ngiakai yitirra Bethlehem (kulla
noa kokere koba ngatun kōti ta koba Da-
bid-umba.)

5 Murrapulliko bon ngatun Mari boannoun
katoa wiyatoara nukung ngikoemba, won
nai kan bountoa warakang

6 Ngatun yakita kakulla, kakulla bara ba

- unta, purreung ka katan pōrkulleen koa boun
nour ba wonnai.
- 7 Ngatun bountoa pōr-bungngulleen kurikuriri
yinal, ngatun bountoa mungngama bōn
kirekin to, ngatun bōn wūnkulla takilli ngēl
la buttikang koba ka; kulla wal tantul-lan
kokere takilli ngēl
- 8 Ngatun bara tipu kal tantoa kal kakulleen
tumimilin wirral barun ba tokoi ta.
- 9 Ngatun noa Angelo Iehova-ūmba tanan uwa
barun kin, ngatun kulla burra Iehova-ūmba
kakulla barun katoa; kinta nyaia bara kakulla
- 10 Ngatun noa Angelo ko wiya barun kinta
kora; kulla nurun bang wiyaw murorong tot-
tōng kakilliko pittul ko, kakilliko yantin ko
kore ko.
- 11 Kulla nurun ba pōrkulleen unni purreung,
kokira Dabid-umba ka Ngolomullikan ta
noa Krist ta Rorivul ta.
- 12 Ngatun unni tungnga-kumun nurun ba

- nanun nurur bobong mungngamatoara kiri
kin ta ba, hakillin ba takillingel la ba.
- 13 Ngatun tantoa hal bo paipea konara moroko
hal ngikoung katoa Angelo katoa murorong
wiyellin bon Elois nung, ngiahai,
- 14 Wiyabumbilla bon murorong Elois nung wok-
ka ka ba moroko ka ba, ngatun kummuni-
billa pitul purrai ta ko, murorong umatoara
barun kore ko.
- 15 Ngatun kakulla ba waita uwa bara ba
Angelo barun kin birung moroko kolang,
wiyellan bara tipukal tarai kan tarai kan,
waita ngeen yakita Bethlehem kolang,
nauwil koa unnung tara kakulla ba ngala
Jehova ko noa wiya ngearun
- 16 Ngatun bara uwa kurrakai ngatun nakulla
Mari nung ngatun Joseph nung ngatun Bo-
bong pirikilliella takillingel la ba.
- 17 Ngatun nakulla bara ba wiyabunbaas bara
yantin ta purrai ta unnoa wiyellikanne

wiyatoara barun wonnai tin.

18 Ngatun bara yantin to ngurra, kóttelliella un-nung tara wiya barun bara tipu-kal-lo.

19 Wonto ba bountoa Mari ko miromā unni tara ngatun kóttā bountoa minkī ka búlbúlla bounnoum kin.

20 Ngatun bara tipu-kal willung ba kakulla, mur-orong wiyalén ngatun pitulmultin bón Elo-nung ngala birung natoara birung angurutoara birung bara yantita wiyatoara ba barun hoi.

21 Ngatun purreung eight-ta kakulla ba, kulinliella ko turingga-witia wonnai, ngiakai bón wiya **I E S O U**, ngala ba wiya noa Ang-elo ko kurrikurri noa ba pika ka kakulla kunto ha.

22 Ngatun purreung ka ngoloin ta killibimbín bounnoum ba, yanti Moseo-ko noa ba wiya, mankulla bara bón Jerousalem kolang, ngakilliko bón **Jehova** kin;

- 23 (Yanti wupa ba wiyelelikanne ta Jekova-ūmba, ngiakai, Yantin kore tara ngangkangangka pika ka binung yirriyiri wal kurnun yilir oa Jekova koba;)
- 24 Ngatum ngukilliko ngutoara ngala wupa ba wiyelelikanne ta ba Jekova-ūmba, ngiakai buloara burroung kan nga keawai wurong buloara poppolameri.
- 25 A, ngatum kakulla noa tarai kore Jerousalem kaba, ngiakai noa yitira Simeon; ngatum unnoa kore wiyelelikan tuloa kan ngatum ngurrullikan, mittillin pitul ko Israel-ūmba ko; ngatum Marai yirriyiri kan kakulla ngikoung kin.
- 26 Ngatum bōn wiyatvara Marai to yirriyiri kan to, keawai noa nanun teltibullekanne nauwil koa noa Christ nung Jekova-ūmba.
- 27 Ngatum noa uwa Marai toa Jeron ka ko: ngatum bula ba purrikullai to puruma wonnai Jesus kin, umulliks bōn yanti ko upa-

- toara ko wiyelelikanne ta ko,
28. Mankulla ngaia bōn noa ngikoung kin turrung ka, ngatum pittul ma noa bōn Elo nung, ngatum wiyeleliella,
29. Wamumbilla bi tia Ichova yakita pittul kan, yanti wiya bi ba:
30. Kulla bangnakulla ngaikung ko ngolomul-likan ngiroemba,
31. Ngali ko kakilli ko ngintoas yantin ko kore ko mikan ta ko;
32. Raibung kakilli ko barun Gentile-ko, ngatum pittul kakilli ko kore ko Israel ngiroemba ko.
33. Ngatum bula Joseph ngatum Mari kötelliella unnoa tarawiyatoara ngikoung hai.
34. Ngatum Simeon to noa pitul ma barun, ngatum wiyeleliella Mari nung tankan ngikoemba, A, katan noa unni wonnai kakilli ko puntimulliko ngatum boungkulli ko kauwolkauwol barun ba Israel koba; ngatum tingnga ko wiyea kunnur;

- 35 (Kauwa yirra ko bin turunun wal marai
ngiroumba kōti,) paipiuwil koa kōttaloara
bulbul la birung kauwakauwal la birung.
- 36 Ngatum kakulla wakol Anna prophet han
yinalkun Phanouel koba, honara koba Aer-
koba; bountoa ta ngarongeen ngangngaka-
leen, ngatum kakulla bountoa porebai ta
wunul la seven ta, Mirkeen ta birung boun-
toa katalla:
- 37 Ngatum bountoa mabōngin kakulla wunul-
la eighty-four yanti kalai ta birung, waita
uwa korien bountoa Jeron ka birung, wonto ba
ngurrulliella Elo nung bin purreung ka nga-
tan tokoi ta ta-korien ngatum wiyeelliella.
- 38 Ngatum bountoa uwottiella tantoa kal bo, wi-
yapaiyeen bin Jehova nung ngatum wiyeelliella
yantin barun ngikoung kin, barun nakilli-
kan ngupaiyi ko Jerousalem ka ko.
- 39 Ngatum upā bara ba unni tara yanti wiyatua-
ra Jehova koba, willambo ngaia bara kakulla

Galilaia kako, barun ka ta ko kōti kako Nazaret
ta ko.

40 Ngatun wonnai baikulleen nguraki noa ma-
rai kan katan; ngatun pittulmatoara bōn
Eloi koba.

41 ~~¶~~ Waita uwa bula ngikoemba tunkan ngatun
biyungbai Jerousalem kolang yantikatai uu-
nulla takillingé lako hawitoara wokha koa.

42 Ngatun noa ba wunul la twelve ka waita ngai
a uwa bara Jerousalem kolang, wirikai ko
takilliko.

43 Ngatun kerun kakulta purreung, willungba
bara ba wonnai Jesus noa mānkea willung
ka Jerousalem ka; ngatun noa Joseph ko nga-
tun tunkan to ngurrur korien bula.

44 Wonto bara ba punta bōn barun kin honara,
uwa purreung ka wakol la; ngatun bara bōn
tiwa kōti ta ka.

45 Ngatun bara na-korien bōn ba willung bo ngai:
ya bara katea kun Jerousalem kolang tiwolliko bōn.

- 46 Ngatun purreung ka ngoro kulla, makulla ngaia
bara bōn murrung ka Seron ka, yellawilliella wil.
lika barun kin Doctor-ka, ngurrulliella barun
ngatun wiyelliella barun weyellikanne pulle.
- 47 Ngatun yantin to bara bōn ngurra höttelliella
bara bōn nguraki ngatun wiyatoara ngikoemba.
- 48 Ngatun, makulla bara bōn ba, unma ngaia ba-
run; ngatun tunkan to ngikoemba ko wiya bōn,
Nai, minnaring tin bi kakulla ngearum kai?
A, bijungtauwa bali tiwilliella bali bin min-
ki kan to.
- 49 Ngatun noa wiya barun, minnaring tin nura
tia tiwilliella? keawai nurur ba ngurran
upauwil koa bang pintunūmba kan wiya
noa tia ba?
- 50 Ngatun bara ngurrur korien unnoa wiyelli ta
wiya noa ba barun.
- 51 Ngatun noa uwa barun katoa Saran Naza-
ret ta ko, ngatun ngurrullikan noa kakulla
barun kin: Wonto bountoa ba tunkan to nji-

koemba mironas unni tara wiyelehanne
murrung ka bilbul la bunnoren kin

52 Ngatun noa Jesou ko poikulleen nguraki
kakilliko ngatun kauwal kakilliko, ngatun
pitul-mulliko bon Eloi to ngatun kore ko.

Winla 3.

Yakita kakulla wīnulla fifteen ta pirriwul
koba Tiberio Kaisaro koba Ravana noa Pontio
Pilato Ioudaia ha, ngatun Tetrak noa Herod
Galile ha, ngatun ngikoemba kote Philip
Tetrak noa Iturea ha ngatun yantin ta ko
Irahoniti ha ngatun Lusanis Tetrak noa Abi-
lene ha,

2 Annas ngatun Kaiaphas Ieru pirriwul bula
kakulla, Wiyelehanne Eloi koba uwa Ioan-
ne kin ko bon, yinal Zakaria koba, korund
ka ba.

3 Ngatun noa uwa yantin toa purrai toa Jordan
toa, wiyelehiella karimulliko kanumaiko wari-
kulliko yarakai;

- 4 Yanti wupaitbara Biblo-ha wiylelikanne Esai
a koba Prophet koba, ngiakai, Palle wahol
koba wiyleen horung kaba, Yapung Iehova
koba murrorong umulla nurur tuloa hakil-
liko yapung ngikumba.
- 5 Yantin ta pilabai warapal upinnun, ngatun
yantin ta bulkarra umunun puntu; nga-
tun warinwarin ta umunun tuloa, ngatun
yapung yarakai wollungbiara umun-
nun poitong;
- 6 Ngatun yantin to manun wal ngolomulli-
kanne Elo'i koba.
- 7 Wiya ngai noa barun konara uva bara ka-
rimulliko ngikoung kin ko, Ella bera, konara
maiya kiloa nurur! nganto nurun wiya
mursulliko bukka tin taran ba uwonnun?
- 8 Koito nurur ba umullia murrorong minki
ha birung; ngatun kotta yikora nura koti ha
minki ha nurun kin wiyleliko, Abraham
ngearun noa ngearun ba bijung-bai; kulla

bang wiyan nurun, Elo noa kaiyu kan katān umulliko unti tara birung tunung ha birung wonnai hakilliko Abraham kin ko.

- 9 Ngatun yakita baibai wūnkulla kolai ta wirrā ka; koito ba yantin kolai keawai katān murrorōng kōlbuntillinnun wal Baran warikulliko koyung ha ko.
- 10 Ngatun hore ho bōn wiya, wiyeelliella, minnung bunnun ngaia ngeen?

11 Wiya noa barun wiyeelliella, Niwoa Kōt-kun buloara-han ngikoemba, ngumumbilla bōn keawai ko; ngatun niwoa kunto-han ngumumbilla bōn yanti kiloa.

12 Awa ngaia bara Telone karimulliko, ngatun wiya bōn, Pirriwil, minnung bunnun ngeen?

13 Ngatun noa wiya barun, man-ki-yikora untoakal unnoa bo mara wiyatara nurun ba.

14 Ngatun bara Soldeer ko wiya bōn wiyeelliella, minnung bunnun ngeen? ngatun noa wiya barun, bukka mai yikora yantin hore,

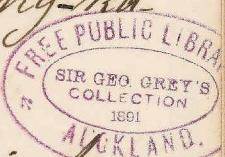
ngatun wiyea-yemmai yikora ngakoyellai han
yantin kore; ngatun murroi kauwa nura nga-
loa han ngutoara han nurun ba.

15. Ngatun bara ba kore köttellicha, ngatun yantin to
kore ko köttellicha murrung ka ba ko, bülbül la ba
ko barun hin ba ko ngikoung Joanne nung, min-
naring noa Krist ta mirka keawaran;

16. Joanne to noa wiya barun yantin ta, wijelli-
ella, karimulliko bang katan nuron bato ko; won-
to ba waköl kaiyuhan kauwol kauwol han nga-
toa kiloa uwonnun, murrorong korien bang po-
rung bang ngulliko tünngar-nüng ko nyikoemba
ko; niuwoata harimunnun nurun Marai to
yirriyirri ko ngatun hoiyung ko:

17. Pituron nyikoemba mankillin multurra ba
ngatun murkun noa umunnun bünkilli ngel
la ba nyikoemba, ngatun noa ka umunnun
weat ngikoemba ta ko kokira ko; wonto ba
tirri kiyubunnun wal noa hoiyung ka talo-
kulli korien ta

- 18 Tarai ta yantin kauvalkauval wiya noa
ngatur wiyeelli ta ba ko barun kore.
19. Wonto noa ba Herod-nung Tetraek-nung piral-
ma bon noa bounnoum kin Herodia kin nu-
kung ka Philip-umba ngikoemba kotti koba,
ngatur yantin yarakai noa ba una Herod to,
- 20 Yanti unni una, wirringbakulla bon noa Jo-
anne nung Prison ka.
21. Yakita barun ba karima yantin kore, ka-
kulla ngaia, karimuliella bon Jesou-nung
ngatur wiyeelliella, moroko ngaia warung-ka
leun.
- 22 Ngatur uwa baran Marai-kar yirriyiri kan
murrin kiloa purroang kan kiloa, ngikoung kin;
ngatur wakol pulle kakulla Moroko tin, wi-
yeelliella, Ngintoa ta emmoemba yenal Pittul-
mullikanne; Pittul-man bang ngiroung.
23. Ngatur niwoa bo Jesou kakilliella wunul-
la thirty-ka ngiroemba, puntelliella bon, yinal
Joseph-umba, wonto yinal Heli-umba;

- 24 Wonto yinal Matthati-umba, wonto yinal Levi-umba, wonto yinal Melchi-umba, wonto yinal Ianna-umba, wonto yinal Joseph-umba
- 25 Wonto yinal Mattathias-umba, wonto yinal Amos-umba, wonto yinal Naum-umba, wonto yinal Esli-umba, wonto yinal Nagge-umba,
- 26 Wonto yinal Maath-umba, wonto yinal Mat-tathias-umba, wonto yinal Semei-umba, wonto yinal Joseph-umba, wonto yinal Iuda-umba,
- 27 Wonto yinal Ioanna-umba, wonto yinal Phesa-umba, wonto yinal Zorobabel-umba, wonto yinal Salathiel-umba, wonto yinal Neri-umba,
- 28 Wonto yinal Melchi-umba, wonto yinal Addi-umba, wonto yinal Cosam-umba, wonto yinal Elmodam-umba
- 29 Wonto yinal Er-umba,
- 29 Wonto yinal Jose-umba, wonto yinal Eliezer-umba, wonto yinal Iorim-umba, wonto yinal Matthati-umba, wonto yinal Levi-umba,
- 30 Wonto yinal Simeon-umba, wonto yinal Iuda-umba, wonto yinal Joseph-umba, wonto yinal

- Ionan-umba, wonto yinal Eliakim-umba,
 31 Wonto yinal Meleah-umba, wonto yinal Menan-umba,
 wonto yinal Mattatha-umba, wonto yinal Na-
 than-umba, wonto yinal David-umba,
 32 Wonto yinal Jesse-umba, wonto yinal Obed-
 umba, wonto yinal Booz-umba, wonto yinal Sal-
 mon-umba, wonto yinal Naasson-umba,
 33 Wonto yinal Aminadab-umba, wonto yinal A-
 ram-umba, wonto yinal Esrom-umba, wonto
 yinal Phares-umba, wonto yinal Iuda-umba,
 34 Wonto yinal Jakob-umba, wonto yinal Isaak-
 umba, wonto yinal Abraham-umba, wonto
 yinal Ikara-umba, wonto yinal Nachor-umba,
 35 Wonto yinal Saruch-umba, wonto yinal Ragau-
 umba, wonto yinal Phalec-umba, wonto yinal
 Heber-umba, wonto yinal Sala-umba,
 36 Wonto yinal Cainan-umba, wonto yinal Ar-
 phaxad-umba, wonto yinal Sem-umba, wonto
 yinal Noe-umba, wonto yinal Lamech-umba,
 37 Wonto yinal Mathusala-umba, wonto yinal

Enoch-ūmba, wonto yinal Jared-ūmba, wonto yinal Maleleel-ūmba, wonto yinal Cainan-ūmba,

38 Wonto yinal Enos-ūmba, wonto yinal Seth-ūmba, wonto yinal Adam-ūmba, wonto yinal Eloī-ūmba.

Winta 4.

Ngatun noa Jesus warapāl kan Marai kan yoniyiri kan, Willungba kakulla Jordan ta birung, ngatun bōn yutea Marai to horung kolang.

2 Nupitoara bōn purreung ha forty ha Devil to ngatun unta tara purreung ha keawai noa ta ba; ngatun ngoloin ba unta tara kakulla, kapiri ngajga noa kakulla.

3 Ngatun noa Devil lo wiya bōn wiga bi ba yinal Eloī koba, wiyalia unni tunóng kauwil koa hunto.

4 Ngatun noa Jesus ko bōn wiya, wiyelliella, wupatoara ta, keawai kore kunnur moron

kunto ha birung, wonto ba Eloï koba pulle ta birung.

- 5 Ngatun noa Devil ko yutea bōn waita bul-kurrā ko, manunbea bōn yantin piriwul koba purrai ta ba, tantoa hal bo kurrahai.
- 6 Ngatun noa Devil ko wiya bōn, yantin haima ka ko ngūnnun bang ngiroung, ngatun pit-tul mulliko ngali tara ko; koito ba ngukul-la tia emmoung, ngatun bang ngutān nyāñum bo pit-tul bang ba katan.
- 7 Ngintoa ba, wiyannun tia kunnun bīn yan-tin ngiroemba.
- 8 Ngatun noa ~~Ieson~~ ko wiya bōn, hauwa bi Satan willung ka emmoung kin; koito ba upatoara, wiyannun wal bi ~~Iehova~~ nung ngiroemba Eloï nung, ngatun ngikoung bo ngurunnum wal bi.
- 9 Ngatun noa bōn yutea Jerusalem kolang, ngatun wūnkulla bōn bülwara ha Jeron ka, ngatun wiya bōn, Yinal la bi ba unni Eloï koba,

- warikallia bi anti birung baran:
- 10 Kulla ba upatoara ta, wyanmun noa barun Angelo ko makilliko ngiroung, nyolomulli ko ngiroung;
 - 11 Ngatun bara bin mannum Mutturo woh-ka lang, tina koa ngiroung pulleakun ta-ning ko yantin ta.
 - 12 Ngatun Jesou ko wiyeelliella, wiya bon, wiya toara ta yanoa wal bi numu yikora bon Jehova nung Elois nung ngiroemba.
 - 13 Ngatun noa Devil ko ngoloim kakulla unni tara supatoara, waila ngaia noa uwa ngikoung kin birung yukita ko.
 - 14 Ngatun noa Jesou ko willung bo kakulla kai yu kan Marai kan Galilaia ka ko: ngatun totong bon kakulla yantin ta purai karing ka.
 - 15 Ngatun noa wiyeelliella Synagogue ha barun ka ta, pitul wiyatoara bon yantin to.
 - 16 Ngatun noa uwa Nazaret ta ko, kakulla noa poaikuluen unta; ngatun yanti ka tai noaba,

- uwa noa Sunagogue ka ko purreung ka Sabbath
ta, ngatur ngarokea wokha lang wiyeleliko.
- 17 Ngatur ngukulla bon book ta prophet koba
Esaias koba: ngatur bungbungnya noa ba book,
nakulla ngoia noa ngiakai upatoara,
- 18 Marai ta unni **Jehova** koba emmoung kin
ba, kulla noa tia pitia wiyeleliko Evangelion
barun kin mimila; yuka noa tia turon-
umulliko minki han ko, wiyeleliko barun wun-
toara ko wanunbilliko, ngatur nauwil koa
barra munmin to, buring-bunggulliko barun
bintoara
- 19 Wiyeleliko ngurrurbumbilliko wunnul la pitul-
muli han ne **Jehova** koba.
- 20 Ngatur noa wiring bungnya book, ngatur
noa ngutea han bon umullikan ko, ngatur
yellowa baran, ngatur bara bon pimilliella
ngaiitung ko, yantin Sunagogue ka ba ko.
- 21 Ngatur noa barun tanoa bo wiya, turin-pai-
bea unni wiya upatoara nurun kin ngurang

- ka anti purreung ka.
- 22 Ngatum yantin to bara ngurrulliella bon
ngatum kotta bara pulle murroi karaka
ka birung ngikoung kin birung. ngatum bara
wiya, wiya unni ta Joseph-umba yinal?
- 23 Ngatum noa barun wiya, Nura ta wiyan-
num tia unni wiyellikanne, Karakul, tu-
ron bi umulla ngintoa bo; ngurra ngeen
ba umatoara Kaperenau ha, umulla
bi anti yantin ta purrai ta ngiroemba ka.
- 24 Ngatum noa wiya, tuloa nurun bang wiyan,
keawai Prophet ngurra korien ngikoung ka
ta purrai ta koli ka.
- 25 Wonto bang ba nurun wiyan tuloa, kauwul
kauwul ta mabongun Israel kulleen pur-
reung ka Elia-umba ka, yakita wirring-ba-
kulla moroko ta wunnul ta ngoro ngatum
yellenna sik-ta, tara-warä kakulla yantin
ta purrai haring ka.
- 26 Keawai Elia-ngung yuka ba barun kin ho

wonto ba Sarepta ka ko Sidow ka ko nukung
ka ko mabōngung ta ko.

27 Ngatum kauwulkauwul kan Lepro-kan Is-
rael ka yaki halai Eliseus-koba Prophet-koba;
keawirān wakōl barun kin birung turōn u-
matoara wonta ba noa Naaman Siria hal.

28 Ngatum yantin bara kakulla Surayog ka,
ngurra bara unni tara, bukka kauwul
kakulla.

29 Ngatum bounghulleen ngatum yipa bon hoki-
ra birung, ngatum bon yuteā pita ka ko bul-
kurā ko kokirā ko withtoara ko, warri kau-
wil koa barā bon wollungngon barān.

30 Wonto noa ba uwolliella willi koa barun ka-
toa waita uwa.

31 Ngatum noa uwa barān Kapernaum ka ko
kokirā ko Galilaiā ka ko, ngatum wiyelliella
barun purreung ka Sabbath ka.

32 Ngatum bara kotta wiyelli kanne tir ngi-
koemba tir; kulla ngikoemba pulle kaiyu kan.

33 Ngatur kakulla wakol kore Sunagog ka ngie
koung kin minkis ka marai kakulla Devil-lo
koba yarakai koba, ngatur noa kaibulleen
wokha.

34 Wiyelliella, kummumbilla ngearun; minnung
bunnun ngeen bin, ngintoa **Iesou Nazaret**
kal? uwa bi ngearun tetti umulikolang?
ngimillin banung ngintoa ta; wakol bota
yirriyirri han **Eloi** koba.

35 Ngatur bon Iesu ko koakulla, wiyeelliella,
kaiyelleka be, ngatur paikullea ngikoung
kin birung, ngatur bon ba warika willika
Devil ko, paikulleen noa ngikoung kin birung,
ngatur heawai bon tetti buntima ba.

36 Natun bara yantin to kotta, ngatur wiyeelli-
ella bara bo bara bo, minnaring unni wiyeelli-
kanne! kulla moa swiya kaiyu kan to barun
Devil-nung yarakai han, ngatur barun pa-
kulleen warai ta ko.

37 Ngatur totong ngikoemba hakulla yantin toa

purrat karing hoa.

38. Ngatur noa uwa Sunagog ka birung ngatur
putong-kullen Simon kin ko kokirā ko; nga-
tur tankan Simon-ūmba nukung-koba munni
kaakulla karin han; ngatur bon bara wiya
bounnour hoi kolang.

39. Ngatur noa ngarokea bounnour kin turrung
ha, ngatur noa koakulla karin, ngatur
warikas ngaiya bounnour karin to; ngatur bo-
untoa bounghullen tantoa hal bo, ngatur a-
muliella barun hoi ko.

40. Ngatur punnul ba putong-kullen, yantin
bara mankulla muninimunni han ngikoung
kin ko; ngatur noa wusilleen barun kin mut-
tura yantin ta, ngatur turon una barun.

41. Ngatur Devil kauwulkauwul paikullen kau-
wulkauwul la birung, kaibulliella, Ngintota ta
Krist ta, yinal ta Eloi koba. Ngatur noa barun
koakulla wiya korien; kulla wal bara ngimil-
leen bon Krist ta noa unnoa.

42 Ngatun purreung ba kakulla waita noa uwa koraring; ngatun bara kore ho tiwa bon, ngatun uwa ngikoung kin, ngatun mina bara bon, keawai noa waita wapa barun kin birung.

43 Ngatun noa wiya barun, wijennun bo ta wal bang pirriwul ngel la Eloi koba tarai han ta kohira; kulla wal tia ngaliko yuka

Winta 5.

Dngatun yakita kakulla, warapa bon ba bara kore ko, ngurulliko wiyelelikanne Eloi koba, ngarrohea noa pitta ka waraka Gennesaret ta.

2 Ngatun nakulla buloara murrinuwai ka tillella waraka; wonto ba bara makoro ban waita uwa murrinuwai ta birung, ngatun bara umulliella pika mirkun.

3 Ngatun noa uwa wakol la murrinuwai ta Simon koba ka, ngatun wiya bon yongyong umullia purrai ta birung. Ngatun noa yella wa baran, ngatun wiyelella barun kore murrinuwai ka birung.

- 4 Ngatun ngoloin noa ba wiya, wiya noa Simon nung bōn, turkullia pirriko ka ko, ngatun wara pika nurun ba mankilliko.
- 5 Ngatun Simon to wiyelella, wiya bōn, Piriwul, uma ngeen tokoi ta yanti ka tai, ngatun man horien; kulla bi wiyāw wupinnum wal bang barān pika.
- 6 Ngatun uma bara ba unni, kokoikokoi bara uma makoro katai kal; ngatun pika kil-paiya.
- 7 Ngatun bara wokkaimulleen barun ba tarai ta ba murrinuwai ta ba; wauwil koa barun wintāmulliko. Ngatun bara uwa, ngatun wara pāl bara wupea buloara murrinuwai pil-lukulliella ngaiya bara.
- 8 Nakulla noa ba Simon to Peter ko puntimuleen noa Jesow kin warōmbung ka, wiyelella, Ella, Piriwul, yuring bi wolla emmoung kin birung; kulla bang yarakarān kore katān.
- 9 Kulla noa kötta ngatun yantin bara ngikoung

katoa ba, kauwul-liv makorins mankulla
bara ba.

10 Ngatun yantibo bara James ngatun Joanne,
yinal ta Zebedaio-koba, Mankillai bula ba
Simon katoa. Ngatun Jesus ko noa wiya bon
Simon nung, kinta kora bi, yakita birung ma-
nun wal bi barun hore.

11 Ngatun mankulla bara ba murrinawi baran
purrai ta ko, wunkulla bara yantin wirroba
bon bara.

12 Ngatun yakita kakulla, kakulla noa ba
tarai ta kokera, A, wakol hore kauwul Lepro-
kan; nakilliella noa Jesus-nung, puntimul-
leew ngoar-rā ko, ngatun wiya bon, wiyelliella;
Pirriwul, wiya bi ba kaiyu-kan kunnun u-
munnun bi tia turon.

13 Ngatun noa bon wupilleen mutturur nyiko
ung kin, wiyelliella, kauwa; turon bi kauwa.
Ngatun tantoa hal bo Lepro-ta warika ngi-
kong kin birung ko.

- 14 Ngatun noa bon wiya, wiyekun koa noa barun
kore; wonto ba yuring uwa tūngungubilliko Ngintoa
bo Jeru kin ko, ngatun ngiwa kulla bi turon
umatoara, yanti ta Nose ko noa ba wiya, ngur-
ulliko kakilliko barun.
- 15 Wonto ba yantin kakulla totong ngikoung
yantin toa purrai toa: ngatun kauwul konaro
uwa ngurrulliko, ngatun turon kakilliko ba-
run muninunni ngikoung kin birung ko.
- 16 ¶ Ngatun noa uwa korung ka ko, ngatun wiyelliella.
- 17 Yakhita kakulla tarai ta purreung ka, wiyelliella
noa ba, yellawa bara Pharisai ngatun Didas
kolo wiyellikanne koba, yantin ta birung koke-
ra birung Galilaia ka birung, ngatun Ioudaia
ka birung, ngatun Jerousalem ka birung; ngat-
un kaiyu ta Ichova umba kakulla turon u-
nulliko barun.
- 18 ¶ A, ngatun bara kore wakol kore kurrea pi-
rikilli ngel la, munni kan karal, ngatun nu-
ma bara bon kurilliko kokere kolang, ngatun

- wūnkilliko bōn ngikoung kin ho mikan ta ko.
- 19 Ngatun heawai bara napa wonnen kurilliko murung holang honara tin, uwa bara wokha lang hokera biliwara ha, ngatun wupea bōn baran kulla koa williwilli ha ko pirrikillingēl kan Jesou kin mikan ta.
- 20 Ngatun makulla noa ba köttelli kann ne barun ba, wiya noa bōn, Ella, Kore, yarakai ngiroemba warika ngiroung kin birung.
- 21 Ngatun bara Grammateu ngatun Pharisai kötta, wiyelella, ngan ke unni wiyan ba yarakai? Ngantō kaiyu kanto warikulliko yarakai wonto ba waköllö Eloi-tō?
- 22 Wonto noa ba Jesou ko ngurra köttatoara barun ba, niuwoa wiya wiyelella barun, minnaring tin nurur köttelliella bülbül la ba ko nurun kin ba ko?
- 23 Wonnen murorong wiyeleliko ngiroemba ko yarakai to warika ngiroung kin birung; nga wiyeleliko boungkalla ngatun uwolliko?

24 Wonto ba ngurrawil noa nura kaiyu-kan noa
yināl kore koba purrai ta ba yarakai warikul-
liko, (wiya noa munni karāl) wiyān banung
bungkullea ngatum mara ngiro^wimba pirikilli-
ngēl, ngatum waita uwolla ngiroung hata ko
kokira ko.

25 Ngatum tentoa hal bo bungkulleen noa barun
kin mikan ta, ngatum mānkulla innung ngi
koemba pirihea noa ba, ngatum waita uwa ngi-
houng hata ko kokērā ko kōtika ko pittulmulliella
bōn Elo-nung.

26 Ngatum yantin bara kōtelliella, ngatum bara
nyaiya pittel-ma bōn Elo-nung, ngatum kin-
ta lang bara kauwul katān, wiyelliella, na-
kulla ngeen minnaring konēn bungryai.

27 Ngatum yakita yuhita waita uwa noa, nga-
tum makulla wakōl Telone-neeng, ngiakai
yiterra Levi, yellawollin wūnkillingēl la; nga-
tum noa wiya bōn, yettiwolla tia.

28 Ngatum noa wūnkulla yanti bo, bungkulleen,

ngatun noa bōn yettiwa.

29¶ Ngatun Levi ko bōn noa upea kauwul takillikan-ne ngikoung ka ta koti ka kokirā: ngatun kauwul kakulta konara Telone ka, ngatun taraito, yellawa barun katoa.

30 Wonto ba barun ba Grammatew ngatun Pharisai koakillan bara barun wirobullikan ngikembā, wiyelliella, Minnaring tin mura tatan ngatun pittān barun katoa Telone koa ngatun yarakai toa?

31 Ngatun noa Jesow ko wiya barun wiyelliella, Bara ba mōrōn tai katan heawai bara wiyan karākul; wonto ba bara munni katan.

32 Uwa bang wiya korien ko murrōng tai ko, wonto ba yarakai-willung ko minki kakilli ko.

33¶ Ngatun wiya bōn bara, Minnaring tin bara mupai katan murrīmurrīn wirobullikan Joanne-umba, ngatun wiyan wiyelliikanne, ngatun yantibbara Pharisai-koba; wonto ba ngiroemba ko tatan ngatun pittān?

- 34 Ngatun moa wiya barun, Wiya nura haiyu han
mupai umitliko barun wonnai kakillai hanne
yahita halai poribai ba katān barun katoa ba?
- 35 Wonto ba purreung hunnun wal, manun wal
bon ba poribai barun hin birung, ngatun ya-
kita ngaiya bara mupai-kakillinnun purreung
ka untara.
- 36 Ngatun wiya moa barun wakol Parabol ngia-
hai; keawai kore ko wupillinnun bungngai kal
korokalla; nga ba yanti bungngai kal yiir-bung-
ngunnun ngaiya wal, ngatun pōntōl bungngai kal
la birung keawai korokal kiloa katān.
- 37 Ngatun keawai kore ko wupinnun bungngai-
kal wine pika ka korokalla; kulla bungngai
kalla potopai-yannun wal pika ka, ngatun
kiroabullinnun, ngatun pika hunnun yarakai.
- 38 Wonto ba bungngai kal wine wūnum wal bung-
ngai kal pika ka; ngatun buloara murorong
katān.
- 39 Ngatun keawai kore koba pittunnun korokal wine

keawai noa manum bungngaikal wine, kul-
la noa wiyān korokāl ta murrorōng

Winta 6.

Dngatun yakita Sabbath ha buloara, yukita Sab-
bat ka kuriukuriha, uwa ngaija noa murrung
hoa yeai ngēl loa; ngatun bara wirrobullikan
to ngikoung ha to, titia wollung yeai, ngatun
takulla, mirromirromā mutturra barun kin.

2 Ngatun tarai han to Pharaaikoba wiya barun,
minnaring tin nurur umān annoa keawaran
murrorōng umulliko unti tara purreung ha Sab-
bat ka?

3 Ngatun noa ~~Jesse~~ ko wiya, wiyellieilla, wiya
nurur wiya ba unni, Dabid to noa ba upa,
niuwoa bo ba kapirri hakilliella ngatun bara
ngikoung katoa;

4 Uwa noa ba kokere koba ~~Elo~~ hai koba, ngatun
mankulla takulla mulai nakillikanne, ngatun
~~ngukulla~~ barun ngikoung katoa ba ko, keawa-
ran murrorōng takilliko, wonto ba barun ba ko

Jeru koba?

- 5 Ngatum noa barun wiya, Yinal ta kore koba, Pi' riwil noa katan yantin ko Sabbath ko.
- 6 Ngatum yakita kakulta tarai ta Sabbath ta, uwa ngaiya noa Sunagoy ka ngatum wiyeilliella: ngatum wakol kore unta kakulta, mutturra ngiko emba tungkang keri tirai kakulta.
- 7 Ngatum bara Grammateu ho ngatum Pharasai ko tumemea bon, wiya bon noa ba turon umulla purreung ka Sabbath ta; wiya yemmaiwil hoa bara bon.
- 8 Wonto noa ba hotta barun ba ngurrulliella, wiya bon noa mutturra kan tirai kan, boungkul lia ngatum ngarokilla willi ka, ngatum noa boungkulleen, ngatum ngarokea.
- 9 Wiya ngaiya noa Jesou ho barun, wiyennun wal bang nurun unni; wiya tuloa ta umulliko murorong, nga yarakai umulliko purreung ka Sabbath ta? moron umulliko, nga warikulliko?
- 10 Ngatum nakielliha karikari yantin barun, wiya

- bon noa, tutullia bi muttura ngiroemba, ngai
tan upulleen ngaiya noa: ngatum muttura
ngaiya bon turon una yanti tarai ba.
- 11 Ngatum bara warapal kan bukka kan kakulla;
ngatum murorong wijellan bara bo bara bo, min-
neong-benunun bara bon ba Jesou nung.
- 12 Yakita unta purreung ka, uwa noa bulharā
kolang wijelliko, yanti katai noa tokoi ta wi-
jelliella bon Elio nung.
- 13 Ngatum yakita purreung ta haai ba noa barun
wirrobullikan ngikoemba; ngirimulleen noa
barun hin birung Twelve, niuwoa barun wiya
ngiyakai yiterra Aposoli;
- 14 Simon-nung (wiya noa ngiyakai yiterra Petros
nung,) ngatum ngikocmba karakong Andrez,
ngatum Jakobo ngatum Joanne, ngatum Philipp
ngatum Bartolomai.
- 15 Mattais ngatum Thoma, ngatum Jakobo Alphai
umba, ngatum Simon ngiyakai wiya yiterra
Zelote,

- 16 Ngatum Joudas kawakóng ta Jakobo ūmba, ngatum Jouda Iskariot, niuwoa ngakoiya yé noa.
- 17 ¶ Ngatum noa uwa baran̄ barun katoa, ngatum ngarawān̄ ta ko ngarokea noa, ngatum konara wirrobullikan̄ ngikoemba, ngatum kauwul ko nara kōe Joudaia kal, ngatum Jerusalem kal, ngatum korowatārin̄ Tyre ngatum Sidon̄ kal, uwa bara ngurrulliko bōn, ngatum turōn̄ umulli ko barun ba munni;
- 18 Ngatum bara wokkul-mān̄ yarakai to maraito: ngatum barun uma turōn̄.
- 19 Ngatum yantin̄ to konarrō numulla bōn bara; kulla murrorōng paibea ngikouing kiai binung; ngatum noa turōn̄ uma yantin̄ barun.
- 20 ¶ Ngatum noa wokka-lān̄ makulla ngaikung ko ngikoemba wirrobullikan̄, ngatum wiya, murrorōng umatoara mirrul ko, kulla murun̄ ba piorriwul ngēl la *Gloī koba*.
- 21 Murrorong umatoara nura hafirri kan yaki-ta; kulla nura warapān̄ wal hakilliko.

Murrorōng umatoara nura tūnkillīn yakita, kala nura kintellinun wal.

22 Murrorōng umatoara nura, yarakai ununnun ngaiya nurun kore ko, ngatum warikunnun nurun, ngatum yarakai wiyennun nurun, ngatum warikunnun yiturra nurun ba yanti yarakai ba, ngikoung kin birung yināl kore koba ka birung.

23 Pittil nura kauwa ngatum üntellia una purreung ka; kulla nurun ba ngukillikanne kauwal katan Moroko ka bas; Yanti uma bara bijungbai ta ko barun kato barun Prophet-nung.

24 Yapāl nura porōl han katan! kulla nura man-kulla ta pittil nurun ba.

25 Yapāl nura warakan! kulla nura kapirrie kunnun. Yapāl nura kintellan yakita! kula nura ngirellinun ngatum tūnkillinnun.

26 Yapāl nura murrorōng wiyennun ba yantin to kore ko nurun! yanti bo barun ba Bijungbai ta ko barun nyakoyayē Prophet nung.

27 Ngayakai bang wijan nurun ngurrullikan,

- pittul umulla barun yarakai willung murun ba;
 murorong umulla barun, yarakai murun ba u
 man.
- 28 Murorong barun wiyeLLA, koalan murun ba; ngatun wiyeLLA (bōn Blo nung) wiyeLLA, barun yarakai murun ba uman.
- 29 Ngatun bū-nun ba wakōl ngankulla tarai to, tarai ngukilla; ngatun niuwoa mānnun wu-nabil ngiroemba, wiya yikora wiwi manki-yikora unni Kōtē.
- 30 Nguwa barun yanti ko wiyeLLInun ba ngiroung kin; ngatun niuwoa ba mankulla tullokān ngiroemba wiya yikora kari bō.
- 31 Ngatun unwoa ta kōttān nura ba murorong umulliko barun kore murun, umulla nura yanti bota barun.
- 32 Kulla nura pittul man barun pittul man murun, minnaring ko ke unwoa? kulla bara yarakai han to yanti bo uman.
- 33 Ngatun murorong nura umunnun ba barun ngali

- 34 murorong nurun uman, minnaring ko ke unnoa?
kulta bara yarakai kan to yanti bo uman.
- 34 Ngatun mumbinnun nura ba barun köttan nu-
ra willambo apilliko barun, minnaring ko ke un-
noa? kulta bara yarakai willung mumbillan
barun willembo apilliko yanti bo.
- 35 Roonto ba nura pittul umulla barun yarakai
willung nurun ba; ngatun murorong umulla
ngatun mumbilla köttan keawai willembo
apilliko; ngatun nyutoara kauwul kunun
nurun ba, ngatun nura wonnai kunun wok-
ka koba; kulta noa murorong uman barun
wiyapaiye korien ngatun barun yarakai.
- 36 Kauwa nura minki kan, yanti bo Biyungbai
nurun ba minki katan.
- 37 Kölla yikora yarakai, ngatun keawai nurun
Köttenun yarakai: piiriräl mai yikora nura,
ngatun keawai nurun piiriräl munun; wa-
rikilla nura, ngatun nurun ba warikunun.
- 38 Nguwa, ngatun nyunun wal nurun; warapal,

uputta barān, ngatun tolomulla kasimuli ko,
 ngatun kiroar-buttin barān, ngunun wal bara
 kore nurun ngielhang ka nurun kin; kulla
 yanti bo upitoara nura upittin, upea kunnun
 nurun.

39 Ngatun noa wiya barun wakōl parabol, wiya
 munmin to yutinnun tarai munmin? wiya
 wal bula bolāra bo warikullinnun barān
 kirunta ko?

40 Wirrobullikan ta heawān noa kauwl ko-
 rien nyikoung kin Pirriul-la; wonto ba tu-
 lōa katān, kunnun noa yanti Pirriul ba
 nyikoung ba.

41 Ngatun minaring tin bi natān mōring
 ngiroung kata ba ngaikung ka ba kātālong
 ka ba, wonto ba na korien bi tilkiri ngai-
 kung ka ba ngiroung kin ba koti ka ba?

42 Nga, yahoai bi wiyan bon karakōng ngiroung
 ba, Bingai, yahoai tia pārungbungngabun-
 billa mōring ngiroung kin ba ngaihung ka ba,

keawai bi ba naktin tulkirri ngiroung kin
ba kōti ka ba ngaikung ka ba? Ngintoa ngar
koiyajē burung^{Bung} ngala karakari tul-
kirri ngaikung ka ba ngiroung kis ba kōti ka ba,
ngatun nanun ngaiya bi murromurrorōng
umulliko moring ngaikung ka ba karakōng ha
ba ngiroung kata ba.

43 Kutta ba kolai murrorōng ta hatan, keawai
yeai yarakai upin; nga keawai kolai ya-
rakai ta hatan yeai murrorōng upin.

44 Wonto ba yantin kolai ngimilliko kōti tin
yeai tin; kutta bara kore mān korien kokung
tulkiretilkire tin, nga titi korien bara grape
maro tin.

45 Murrorōng ko noa kore ko wupullin noa mur-
rorōng wūnkillingēl la birung minkika birung
bulbul la birung ngikoung kin birung; ngatun
noa yarakai wupullin noa yarakai wūnkilli-
ngēl la birung yarakai ta birung minkika
birung bulbul la birung ngikoung kin birung:

kulla nyikoemba ko kurraha ko wiyan kauwl
la birung ko bilbul la birung ko.

46 Ngatum minnaring tin nura tia wiyan
Piriwul, Piriwul ngatum una korien nura
unnoa tara wiyan nurun bang ba?

47 Ngan tia ba uwonnun emmoung hin, ngatum
ngurrān wiyeleita emmoemba, ngatum ngaloa
umān, tīngngumbinnun bang nurun ngan
kiloa noa:

48 Niwoa ba wakōl yanti kore kiloa, wittia
noa kokere ngatum pinnia piriiko, ngatum
wispera tīngnya tūnung ka; ngatum poikul
leen ba tuntatuntā, waiumbul murā ko
ribibi kokeroa, ngatum ngeawai tolomāpa;
kulla wal wittia tūnung ka.

49 Wonto ba ngurrān ngatum umā korien, kore
kiloa noa, wittia kokere tīngnya korien
purratā, waiumbul murā koribibi ngali;
ngatum warikulleen tantoa kalbo; kauwilla
unnoa warikullin kokere koba.

Winta 7.

- 1 *U*ya noa ba ngoloim ngikoembas wiye'llikan ne,
mikan ta yantin ta kore ka, uwa noa Kaper-
naum ka ko.
- 2 Ngatin tarai koba Kaplin-koba umulikan
muni kakilliella mulungkillilliella tetti,
pittul umatoara noa ngikoomba.
- 3 Ngatin, ngurra noa ba Jesu nung, wiya'buea
noa barun ngarokul Jew-koba, wiye'lliella
bon uwanwil koa noa pibungngulliko ngi-
koemba ko umulikan ko.
- 4 Ngatin uwa bara ba Jeson hin wiya ngaiya
bon bara tantoa hal bo, wiye'lliella, murroong
noa umauwil koa noa bon yanti;
- 5 Kurlla noa pittul man ngearun ba kore,
ngatin noa wittia ngearun Sunagog.
- 6 Uwa nyaiya noa Jeson barun katoa. Ngatin
kalong korien ta noa ba kakulla kokore kolang,
yuka noa barun Kaplin to kote ta ngikoang
hin wiye'lliella bon, Pirriwul, yanoa bi; kulta

bang keawaran murorong horien uwauwil koa
bi emmoung kin kokirā:

7 Yaki tin bang hötta murorong horien bang
uwolliko ngiroung kin ko; Wonto ba wiyella
waköl wiyelelikanne, ngatum emmoemba
umullikan fir-kullinuru wal.

8 Kulla bang ba kaiyu han wiyeleliko, emmo-
ung kin ba bara kakillün Soldier; ngatum
bang wiya waköl, yuring, ngatum waita
ngaiya noa uwa; ngatum tarai, kaai, nga-
tum noa uwa tānān; ngatum emmoemba
umullikan, umulla unni, ngatum uma
ngaiya noa.

9 Sesow ho noa ba ngurrā unni tara höttel-
liella noa ngikoung, ngatum warrakulleen
noa wiya ngaiya noa barun wirroba bōn
ba, Wiyan bang nurun, keawaran bang napa
yanti ngurrullikanne kauwil, keawai yan-
ti Isreal la katan.

10 Ngatum bara yukatoara, willambo uwolliella

kohere kolang, nakulla bōn umullikan mun
ni birung pirbungatoara.

11 Ngatun yakita purreing ka yukita, uwa noa
kokeroa ngiakai situra Nāin; ngatun kau-
wul uwa ngikoemba wirrobullikan ngatun ta-
raikan kore ngikoung hatoa.

12 Ngatun uwa noa ba papai putāngkullingēl
la kokere kolang, nga, tetti kuluon kurilliil
la kore warai kolang, wakol bota yinal tun-
kan koba, bounnoum ba, ngatun mabōngun
bountoa, ngatun kauwulkauwul kore kokera
birung uwa bounnoum hatoa.

13 Ngatun nakulla bounnoum noa ba Pōriwul-
lo ngurrirra bounnoum noa hakulla, ngatun
wiya ngaiya noa bounnoum, tūngki yikora.

14 Ngatun uwa ngaiya noa numu kurillingēl;
ngatun bara kuria bōn ba ngakea korun.
ngatun noa wiya, Tūnggura, wiyan banūng,
bounghullia,

15 Ngatun niuwoa tetti ka birung yellawa, ngatun

tantoa hal bo wiya. Ngatum willams bo bon wa ngukulla bounnour kin ngikoemba ha tun-han ta.

- 16 Ngatum bara kakulla sinta yantin; ngatum bara bon pittul man Eloj nung wiyelella, kauwul Prophet ta paipa ngearun kin, nya tun, noa Eloj to nakulla ngikoemba kore.
- 17 Ngatum unni totong ngikoemba kakulla yan-tin toa Iouda koa, ngatum yantin toa purai karing koa.
- 18 Ngatum Joanne umba ko wirrobullikan to wiya bon unni tara.
- 19 Ngatum noa Joanne to wiya bulun worrobullikan ngikoemba, yuka bulun Jesow kin ko wiyeleliko, Ngintoa ta uwonnun? nga na-tea-hunnun ngeen tarai kan?
- 20 Uwa bara ba kore ngikoung kin ko wiya bara, Joanne to kurrimullikan to ngearun yuka ngiroung kin ko, wiyeleliko, Ngintoa ta uwonnun? nga na-tea-hunnun tarai kan?

- 21 Ngatun tantoa hal bo hour ka pirbungga noa
kauwulkauwul murnimunni, ngatun marai
garakai kan; ngatun kauwulkauwul murmin
uma noa barun nakilliko.
- 22 Wiya ngaiya noa barun Jesow wiyelella,
waita lang nura, ngatun wiyella bon Joanne
nung unni taranakella nura ba ngatun
ngurra; Mummin ta birung ko natān,
Wiirwiir birung ko uwān, wamunwamun ta
birung taron hakulla, wonkul la birung ngurān,
tetti ka birung bounghullen, barun mirrul ko
wiyan ts Evangelion.
- 23 Ngatun pittel umatvara yantin to niuwara
korien hunnun emmoung kin.
- 24 Ngatun waita ka ba bara ba puntimai Joanne
ūmba, wiya ngaiya noa barun kore Joanne
nung bon, minnaring tin nura uwa korung
kolang nakilliko? konyka toloman wibbi ko?
- 25 Minnaring ko nura uwa korung kolang na-
killiko? wakol upulleen kore poitong ko ki-

- rikintō? A! bara upulleen konen tō ngatun
bara murorong katan takilliko, yellawa bara
Pirriwul ngēl la.
- 26 Minaring ko nura uwa horung kolang na-
killeko? wakol Prophet? Kauwa, wiyan nurun
bang kauwul lan noa ba Prophet kilo.
- 27 Ngali noa wiyatoara upa unni, A, yukam
bang pantiain emmoemba ngiroung kin mi-
kanta, umurum wal noa yapung ngiroung.
- 28 Kulla bang wiyan nurun, keawai Prophet
kauwul katan yanti Joanne noa ba kurimul
likan pōr kultoara ngapāl la birung. Niwoa
warea ta katan pirriwul ngēl la Eloi koba
ka kauwul noa katan niwoa kilo.
- 29 Ngatun yantin to kore ko ngurra bōn, ngatun
bara Telone Pittul ma bōn Eloi nung, kurri-
matoara katan bara Joanne kai birung kurri-
muli birung.
- 30 Wonto ba bara Telone ngatun bara ngurra-
mainga wiyelekkanne Eloi koba barun kin,

keawai kurrimatvara korien Joanne kai.

31 Ngatum noa Pirriwul lo wiya, yakoai kiloa
bara kore unti kal willung nyel? ngatum
minnaring kiloa bara?

32 Bara yanti wonnai kiloa yellawollin ngu-
killi nyel la, ngatum kaipullin tarai kan,
ngatum wiyelettin, tirkima ngeen murun, ngat-
um keawai nura untelli korien; minki
ngeen kakutta murun, ngatum keawai nu-
ra turkilli korien.

33 Kulla nva Joanne kurrimullikan uwa kea-
wai kunto ta-pa, nga oin keawai pita-pa;
ngatum nura wiyan, Devil noa nyikoung
hatoa ba.

34 Yinal ta kore koba uwa takiliko ngatum pitel-
liko, ngatum nura wiyan, A! matayé kore
unni, ngatum oin pitayé, kote ta Selone
koba ngatum yarakai willung koba!

35 Wonto ba yantin to wonnai to nguraki koba ko
piralmán bon nguraki.

- 36 ¶ Ngatum wakol lo Pharise koba ko wiya bōn tauwil koa noa ngikoung katoa, ngatum uwa noa kokera Pharise koba, ngatum yel-lawa noa barn takilliko.
- 37 Ngatum ~~ngapal~~ wakol yarakai han bountoa, ngurra bountoa ba Jeson nung bōn yellowio takilli ta ba kokera Pharise koba ka, man-kulla bountoa wūnkillingēl Alabasto putil ~~Elikanne~~.
- 38 Ngatum ngarokea bountoa tiina ka bulkas ka ngikoung kin, tūngkittin, ngatum bountoa putia bounnour ka to ngurrum to tiina nigi-koemba, ngatum piripa bounnour ka to kittung ko wollung koba ko bounnour kato, ngatum bāng-tūngka bōn tiina ngikoemba, ngatum putia bōn putillingēl-lo.
- 39 Yakita makulla noa ba unni ngali Pharise wiya bon ba, wiya leen ngaiya noa niuwoa bo minki ka, wiya liella, unni kore Prophet ba noa ngurrapa noa wonta kontoka

- 39 Ngapāllo numā bōn, kulla bountoa yakarān;
 40 Ngatun Jeson ko noa wiya yelleen, wiyelella
 bōn, Simon, wiyanwil hoa bāning, ngatun noa
 wiya, Piriwul wiyelella.
 41 Tarai ta kakulta ngukillikan wakōl bulo-
 ara mumbitoara ngikoemba; wakōllo noa
 mumbillemer five-hundred denari, ngatun ta-
 rai ta fifty mumbilleen.
 42 Ngatun keawai bula ngupai ye pa ba yanung
 ka bōn, warikā ngaiya noa bulun ba, wonta
 kin bulun kin birung pittal mānnun kau-
 wul bōn?
 43 Simon to noa wiya wiyelella, mirkangi-
 koung warikā noa ba kauwul. Ngatun noa
 wiya bōn, kōttā bi tuboa.
 44 Ngatun noa warkulleen napal ko, ngatun
 wiya Simon nung, natān bi unni napal?
 uwa bang kokera ko ngiroung kala ko, keawai
 bi tia ngupā bātō tima ko: wonto bountoa ba
 putia tia tima bounrour ha to ngurrun to,

ngatum watia bounnour ka to wollung ka birung
ko kittung ko.

45 Keawai bi tia bimbim kapao : wonto ba unni
napal, bimbim-kullielas tia tinna yakita bi-
rung uwa bang ba.

46 Keawai bi püti pa emmoemba wollung kipai
to, wonto ba unni napal putia emmoemba
tinna kipai to.

47 Ngiakai tin baning^{wiyān}, yarakai umatoara boun-
nour ba, kauwul ta, warikatoara bounnun
ba; kulla bounnour pittul ma kauwul: kul-
la barun ba warikatoara warea, pittul ma
bara warea.

48 Ngatum noa bounnour wiya, warika una-
toara ngiroemba yarakai.

49 Ngatum bara yellawan ngikoung kin ba ta-
killita ba, bara bo wiyalaw minki ka, ngan
ke unni warikan noa yarakai?

50 Ngatum noa bounnour wiya, ngurrulli ta binung
ngiroemba moron bi katan; yuring bi pittul kakilliko.

Winta 8.

Ngalun yakita yukita, uwa noa yantin toa
purnai toa kokera, wiyelella ngatum tūngngun
billiella totōng pittul-mullikané Basileo ko-
ba Eloí koba, ngatum bara twelve ta ngikoung
katoa ba.

2 Ngatum bara napal tarai kan, turon umatoara
marai yarakai ta birung ngatum munni ka birung,
Mari yitirar ngiyakai Magdalene, bounnour
kin birung paipea Devil seven ta.

3 Ngatum Joanna porikumbai Risa-ūmba,
Herod-ūmba umullikan, ngatum Sousanna,
ngatum tarai kan kauwul, ngala bara ngu-
killa bon unta kal talokang ka birung baran
hai.

4 **T** Ngatum wittilin bara ba kore kauwulkau-
wul, ngatum uwa ngikoung kin ko, yantin
ta birung kokera birung, wiya noa unni
Parabol:

5 Upillikan noa uwa yeai ko upilliko ngi-

koemba ko: ngatum upulliella noa ba, winta pörkulleen kaiyinkön ta yapung ka; ngatum waita-wa baran, ngatum tibbin to takula moroko tin to.

6 Ngatum winta pörkulleen tunung ka; ngatum poaikulleen ba wokha lang tetti ngaiya hakulla, koito ba bato horien ta.

7 Ngatum winta pörkulleen tulkirritulkirrā, ngatum poaikulleen tulkirritulkiri matti, ngatum murungkummas.

8 Ngatum tarai ta pörkulleen purrai murorong purrai ta, ngatum poaikulleen wokha lang, ngatum yeai kurria hundred ta, ngatum noa ba wiya unni tara, kaipullen ngaiya noa, niwoa ba ngureung han katān ngurrulliko ngurrur-bumbilla bōn.

9 Ngatum wirrobullikan to ngikoemba ko wiya bōn, wiyeelliella, minnaring ke unni Parabol?

10 Ngatum noa wiya, ngutan ngurrulliko nūrun pīrrīral Basileo-koba Eloi-kimba; won-

- to barun tarai ta Parabol ta; natun bara keawai bara napa, ngatun ngurran bara keawai bara ngimilli-pa.
- 11 Ngiakai ta unni Parabol: Yeai ta wiyelli-kanne ta Eloi koba.
- 12 Bara kaiyinkon ta ba yapung kabas nguruhikan bara; uwa ngaiya noa Devil, ngatun mankulla wiyellikanne barun ba miniki ka birung bülbul ta birung, ngurrea kum koa bara ngatun moron koa bara kateakun.
- 13 Bara tunung kabas ngurra bara ba wiyelikanne pittul kantó; ngatun unni tara wirra korien katan, kotta bara warea ba, ngatun yakita numulikanne ta warika ngaiya bara.
- 14 Ngatun unnoa tara pörkulleen talkirritul kima, bara ba ngurra, waita uwa ngaiya, ngatun murungkama umulikanne to ngatun porollo, ngatun pirun to moron koba, ngatun

- kurri korien yeai murrorong kakilliko.
- 15 Wonto ba unnoa murrorong kaba purraita ba, bara ba ngurrā wiyelelikanne tūlōa kan ngatun murrorong kan būlbūl kaw, tumān baraw, ngatun yeai kurri murroi to.
- 16 ¶ Keawai kore ko wirrōngbunnun kaibung, wutinnun ngaiya tenti ko, nga wutinnun barā ka pinkillingēl-la; wonto ba wupinnun kai-bung-ngēl-la, nauwil kva bara uwollita ba ko kaibung.
- 17 Kulla yantin ta ngetti birung ngurru~~mum~~ wal hakilliko; ngatun yantin ta yuro patoara birung ngurru~~mum~~ wal hakilliko ngatun paipinnun wal.
- 18 Yakoai nura ngurru~~lla~~; kulla ngikoung kin ba, ngumun wal ngikoung kin; ngatun keawai noa ka korien, mantillirnum wal bon ngikoung kin birung, unna ta paipito-ara ngikoung kin ba.
- 19 ¶ Ngatun tunkan ngikoung kin ko ngatun bara

1. kōti ta ngikoemba uwa, ngatun keawai bara
wa pa ngikoung kin ko honarrin, kulta kau-
wul waita-wollan.
20. Winta ko bōn wiya ngiakai, nyarokillin
bara warai ta ba ngikoemba tunkan ngatun
kōti ta nauwil kva bara nyiroung.
21. Ngatun noa wiya yetteen barun, wiyeelliella,
unni tara tia katan emmembra tunkan
ngatun kōti ta ngurrullikan wiyelikanne
Boci koba ngatun umullikan.
22. Ngatun yakita tarai ta purreung ka, uwa noa
murrinauwi ta ko ngikoung katoa wirrobulli-
kan toa ngikoemba; ngatun noa barun wiya,
waita ngeen waingauwil kaijin kolang wārā-
kolang. Ngatun bara tolka mureung kolang.
23. Wonto ba bara uwolliella pirrikea noa kōng-
ngōng; ngatun wibbi kauwul kakulla wārā-
ka; ngatun bara warapal, ngatun hinta
kakilliella.
24. Ngatun bara uwa ngikoung kin boungbung

nga ngaiya bōn, wiyelliella, Porrivul, Porrivul,
lettī holang ngeen! boungkulleen ngaiya noa,
ngatum wiya noas wibbi, ngatum tulkuun wom-
bul koba; ngatum kōruun kakulla, ngatum yu-
rang ngaiya kakulla.

25 Ngatum noa wiya barun, wonnung ke nurun
ba köttellita? Ngatum bara kinta kakulla
köttelliella, wiyalan tarai han tarai han, won-
ta kōn unni kore! kulla noa wiyan wibbi,
ngatum bato, ngatum ngurra ngaiya bōn.

26 ¶ Ngatum bara uwa purrai ta ko Gadarene ta
ko, kaijin ta ba Galile ka ba

27 Ngatum noa ba yaukulleen purrai ta ko, nung
ngurrawa bōn wakōl lo kore ko kokera bi-
rung ko Devil-han noa katalla yuraki, nga-
tan heawai noa upulli-pa kirrikin to, he-
awai noa katan kokera, nikki ka noa
kakulla.

28 Nakulla noa ba Jason nung, kaibulleen
ngaija noa, ngatum puntimulleen ngikoung

kin mikau ta, ngatum, wokka wiyeleken, wiyelella,
ella, minnung bannun ke bi tia Teson Yinal
ta Olo i koba wokka kaba koba? Yanoa bi tia
pixrāl mai yi-kora.

29 (Kulla noa wiya marai yanukai kan paikul
liko kore kabirung. kulla bon mankulla mur-
rinmurrin; ngatum wiria bon tibon ho; ngatum
noa tiir-bungnga tibon, ngatum yuaipa bon
Devil ho korung kolang.)

30 Ngatum Teson ho noa wiya bon, wiyelella won-
nen bi yiterra? Ngatum noa wiya Legion
bang; kulla kauwilkauwul Devil uwa mur-
raring ngikoung kin ho minki ka ko.

31 Ngatum bara bon wiya, yanoa wiya yi kora
ngearun bi piriko kolang kakilliko.

32 Ngatum kakulla unta hal wirul takilliella
bulkara ba ko; ngatum bara wiya bon pulong-
kulliko baruw minkika ko Swine ka ko. Ngatum
noa warurbea baruw.

33 Uwa ngaiya bara waita Devil minki ta-

birung kore ka birung, ngatum putong-kutleen
 Swine ka hoiro ka, ngatum wirul-mārā baran
 karakai pirriko kobas wārā ka ko, kurrinta
 ngaiya bara.

34 Nakulla bara ba tamunbea unnoa tara uma-
 toara, murra ngaiya bara ngatum waita uwa
 kokere kolang ngatum horung kolang wiya ngai-
 ya ngaloa.

35 Uwa ngaiya bara nakilleko umatoara ko; nga-
 tum uwa Sesou kin, ngatum nakulla bara
 bōn unnoa kore paipitoara birung bara Devil
 waita uwa, yellawolliella Sesou ka ta tina
 tea, kirrikin kan ngatum turva ngurrullikan
 ngatum kinta bara kakulla.

36 Yantin to nakulla unnoa, wiya barun, yan-
 ti bōn ba turon uma Devil kan kauwul kan.

37 Ngatum yantin to konaro purrai ta ko Gaderene
 ta ko wiya ngaiya bōn waita uwolliko barun
 kin birung, kulla bara kinta kan kauwul
 kakulla. Ngatum noa uwa murinauwaita

ko, ngatum willambo kakulla.

38 Ngatum unnoas kore kabirung Devil bara waita uwa, wiya bon kauwil koa noa ngikoung hatoa: wonto noa ba Jesou ko yuka bon waita wiyellieka,

39 Willambo bi wolla, ngiroung kata ko kokera ko, ngatum ngurrurbunbilliko unnoas tara umā noa bas Eloī to ngiroung. Ngatum noa waita uwas, ngatum wiya yantin toa kokera, yanti Jesou ko noa umā bon.

40 Ngatum yakita kakulla, willambo noa ba Jesou kakulla pittul bara kakilliella kore, kulla bara bon mittilliella yantin to.

41 Ngatum yakita uwa wakol kore tanan, ngi akai yiturra Saeiro wiyellikan noa Surayog ka ko; ngatum noa puntimulken Jesou kin timaha, ngatum wiya bon uwolliko ngikoung kin ko kokera ko:

42 Kulla bon wakol yinakkun kakulla, twelve wūnul ta bounnoum ba, ngatum bountoa

pirikilliea tetti ~~le~~akilliea. Ngatum uwa ngai-
ya noa kore ko bōn murrung ka ma.

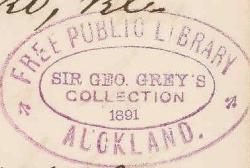
43 Ngatum wakōl nukung, kūmara han twelve
wunul ta bounnour ba, ngukilleew bountoa
kirin tellokān bounnour ba karākul ko, ke-
awai bara bounnour ^{tarōn} uma pā,

44 Uwa bountoa bulka ka ko ngatum numa
pita ngikoemba kirikin; ngatum tantoakal
bo kūmara ngaya hakulla korin.

45 Ngatum noa Jesou ko wiya, Nganto tia numa?
Yantin lo wiya keawai, wiya ngai noa Pe-
ter ko ngatum bara ngikoung hato, Piriwul,
konara bin murrungka ma, ngatum waita-
wa, ngatum bi wiyan, nganto tia numa?

46 Ngatum noa Jesou ko wiya, wakol lo ta tia
numa: kulla bang ngurran waitaha ba
kaiyu emmoung kin birung.

47 Ngatum bountoa ba makung ko makutta yu-
ropae korian bountoa, uwa bountoa pūllūl-
pūllūl, ngatum puntimalleor ngikoungkin

mikan ta, wiya bōn bountoa mikan ta
 yantin ta kore ka, minnaring tin bountoa
 num a bōn, ngatun tantoa hal bo bountoa
 kakulla tarōn.

48 Ngatum noa bounnom wiya, Yinalkun, kau
 wa bi pittal; ngurrullito ngiroomba ko
 tarōn bin uwa; yuring waita pittul kakilliko.

49 Ngatum wiyelella noa ba, tanan uwa
 wakollo wiyelekkam ta birung kokera birung,
 wiyelella bōn ngiroemba yinalkun tettie
 kakulla; yanya Piriwul, pirriralmai yikora
 bōn.

50 Wonto noa ba Jeson ko ngurra, wiya yelleen
 noa bōn wiyelella, kinta kora bi; ngur-
 rulla wal bi, ngatum tarōn ngaiya wal
 bountoa kunnun.

51 Ngatum noa ba uwa kokere ko ba muraring,
 keawai noa tarai kan wommumbipa ngi
 houng kin wonto ba Peter-nung ngatum
 Jakobo-nung, ngatum Joanne-nung, ngatum

ngatum bijungbai ngatum Tunkan murrakeen
koba.

52 Ngatum yantin tungkilleen ngatum minki-
hakulla bounnoune kai: Wonto noa ba wiya tung-
ki yi kora; keawaran bountoa tetti koriew, won-
to ba ngarabo hakillén.

53 Ngatum bara bon beelma, nakilliella tetti boun-
toa hakulla.

54 Ngatum noa kirun barun yipā warai ta ho,
ngatum noa markulla bounnoune mutter-
rin, ngatum wiya, Murrakeen, boungkullia.

55 Ngatum bounnoune ba Marai katea han, ngatum
bountoa boungkulleen tantoa hal bo: ngatum
noa wiya bounnoune takilliko.

56 Ngatum kinta han bijungbai ngatum tunkan
bounnoune ba: Wonto noa ba wiya barun ya-
noa wiya yikora tarai han kore unni umatoara.

Winta 9.

Ayia ngaiya noa barun twelve ta ngikvemba
häumulliko, ngatum ngukulla barun kaiyu-